

СІМЕЙНІ СУДИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ВРАЗЛИВІ СТОРОНИ КОНЦЕПЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну стало не тільки трагедією для мільйонів людей, але й серйозним викликом для всіх сфер життєдіяльності суспільства, зокрема й для судової системи. В умовах воєнного стану питання захисту прав дітей та вирішення сімейних спорів набувають особливої актуальності.

В свою чергу реформування судової системи, яке в Україні триває з часів проголошення незалежності, має на меті створити ефективний та справедливий механізм захисту прав громадян. У цьому контексті запровадження сімейних судів є важливим кроком до забезпечення спеціалізованого та професійного розгляду справ, що стосуються сім'ї та її неповнолітніх членів.

Метою наукової розвідки є дослідження питання запровадження сімейних судів в Україні, аналіз існуючих документів та напрацювань у цій сфері, а також обґрунтування необхідності та формату створення таких судів в умовах воєнного стану та євроінтеграційних прагнень України.

Допускаю думку, що загальноприйнятним є той факт, що майбутнє реформування системи правосуддя повинно відбуватися з урахуванням міжнародних зобов'язань України. В статті 14 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2014 року вказано, що сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів, а пріоритетними напрямками співробітництва у цій сфері є зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності, неупередженості та боротьба з корупцією.

В керунку дотримання прийнятих Україною міжнародних зобов'язань, в липні 2022 року Національною радою з відновлення України від наслідків війни громадськості були представлені матеріали 23-х робочих груп у межах Проекту Плану відновлення України, серед яких матеріали робочих груп «Захист прав дітей та повернення дітей, які тимчасово переміщені за кордон» [1] та «Юстиція». Власне в матеріалах робочої групи «Захист прав дітей та повернення дітей, які тимчасово переміщені за кордон» з метою «забезпечення функціонування впорядкованої та збалансованої на усіх рівнях системи органів влади та органів місцевого самоврядування для забезпечення та захисту прав дитини з урахуванням її думки та найкращих інтересів», висловлена пропозиція впровадити до грудня 2028 року розгляд сімейних справ виключно сімейними судами. При цьому для досягнення цієї цілі прописаний чіткий алгоритм, відповідно до

якого : (1) до грудня 2024 року передбачено розроблення/ узгодження із зацікавленими сторонами концепції сімейного суду та проведення розрахунку необхідного обсягу видатків (фінансове обґрунтування) для впровадження сімейних судів; (2) до грудня 2025 року – розроблення плану заходів щодо створення системи сімейних судів; (3) до грудня 2026 року – внесення змін до законодавства з метою утворення системи сімейних судів; (4) до грудня 2028 року – утворення та забезпечення функціонування системи сімейних судів.

Зауважу, що автори робочої групи ініціюють комплексний підхід в організації діяльності органів державної влади для забезпечення та захисту прав дитини з урахуванням її думки та найкращих інтересів. Мова йде не тільки про створення та функціонування системи сімейних судів, а й про: (а) залучення прокурора на різних етапах захисту прав дитини; (б) вдосконалення надання первинної та вторинної правової допомоги дітям, зокрема участі адвоката; (с) врегулювання системи державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства щодо забезпечення та захисту прав дитини; (д) удосконалення механізмів/процедур у частині захисту прав дитини в судовому процесі. Водночас в Списку пропонованих загальнонаціональних проєктів, який є частиною розроблених матеріалів, висловлюється ідея розробки проєкту «Створення сімейних (дитячих) судів». Тобто словосполуча «сімейний суд» доповнюється словом «дитячий». До того ж пояснюється, що ці суди будуть спеціалізуватися на розгляді сімейних справ та справ, що стосуються дитини. До речі, в матеріалах робочої групи «Юстиція» планів запровадження сімейних судів немає.

І з цього моменту всі висловлені пропозиції слід дробити на сегменти.

Що станом на сьогодні врегульовано законодавством та функціонує в Україні в межах дослідженого питання?

Відповідно до ч. 1 ст. 18 Сімейного кодексу України кожен учасник сімейних відносин, який досяг 14 років, має право на безпосереднє звернення до суду за захистом свого права або інтересу.[2]

В ст. 6 Закону України від 24.01.1995 року «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [3] визначений перелік справ, які компетентні розглядати суди за участі дітей, а саме: щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення; щодо неповнолітніх, які вчинили адміністративні правопорушення у віці від 16 до 18 років; про поміщення дітей віком від 11 років у приймальники-розподільники для дітей; про адміністративну відповідальність батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників) неповнолітніх за невиконання ними своїх обов'язків щодо виховання і навчання дітей; про обмеження батьків у дієздатності, відібрання дітей та позбавлення батьківських прав, виселення осіб, позбавлених батьківських прав, якщо їх спільне проживання з дітьми, щодо яких вони позбавлені батьківських прав, неможливе; про поновлення батьківських прав і розв'язання спорів між батьками щодо місця проживання дітей; щодо інших питань, пов'язаних з особистими, житловими і майновими правами неповнолітніх. При цьому в ч. 2 цієї статті наголошується, що перелічені справи розглядаються спеціально уповноваженими на те суддями

(складом суддів) за участю представників служб у справах дітей, крім випадків, передбачених законом. Як вбачається з вищенаведеного, закон відносить до компетенції суду розгляд справ, які за своєю природою відносяться до різних галузей права (так би мовити використовує міждисциплінарний підхід), зауважуючи що визначальним фактором у переліку цих справ є їх учасник – дитина (як спеціальний суб'єкт).

На розвиток комплексного бачення суду як пріоритетного органу в механізмі захисту сімейних прав та інтересів в ч. 2 ст. 18 Закону України від 02.06.2016 р. «Про судоустрій та статус суддів»[4] передбачається, що у випадках, визначених законом, а також за рішенням зборів суддів відповідного суду може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ. Такий нормативний підхід дозволяє застосовувати спеціалізацію суддів з розгляду сімейних справ.

Водночас, деякі вчені відзначають позитивну практику виокремлення спеціалізації суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх, оскільки це дозволяє дотримуватися стандартів захисту прав дитини у кримінальному провадженні.[5] Власне в ч. 3 ст. 18 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» наголошується, що у місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх. Прикметно, що відповідно до Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України 18.12.2018 р. №1027р., з метою: (1) удосконалення системи судочинства у частині притягнення неповнолітніх до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень за доцільне вбачається забезпечити спеціалізацію суддів, що розглядають справи про адміністративні правопорушення за участю неповнолітніх; (2) забезпечення здійснення ефективного правосуддя у кримінальному провадженні, учасником якого є дитина, необхідно забезпечити обов'язкову спеціальну підготовку суддів, які розглядають кримінальні провадження, учасником яких є дитина.[6]

На противагу вище зазначеним положенням про спеціалізацію суддів в Концепції реформування системи судів із метою покращення доступу до правосуддя, оприлюдненій в липні 2023 року дослідницькою службою Верховної Ради України, запропоновано створити окремі спеціалізовані суди, зокрема **сімейні та ювенальні**¹, як відповідні підрозділи загальних місцевих чи окружних судів. [7, С. 77-78] Натомість в 2024 році в Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024–2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.11.2024 року №1201-р, політичні акценти знову зміщуються до запровадження спеціалізації суддів. Так, одним із показників досягнення стратегічної цілі 6 є частка судів, у яких буде запроваджено спеціалізацію суддів із розгляду справ, що виникають

1 Звертаю увагу, що сімейні та ювенальні спеціалізовані суди в Концепції реформування системи судів розглядаються як самостійні структурні одиниці.

із сімейних правовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей. [8]

Підсумуємо: наразі в Україні триває робота над впровадженням окреслених вище нормативних положень. При цьому ні сімейних, ні ювенальних судів не створено, проте впроваджена спеціалізація суддів, які розглядають кримінальні провадження відносно неповнолітніх.[9, С.246] До того ж, у листопаді 2024 року в Україні стартував пілотний проект зі спеціалізації суддів у справах сім'ї та дітей. Наразі до нього залучені 11 судів у 10 регіонах – Волинської, Житомирської, Закарпатської, Львівської, Одеської, Полтавської, Харківської, Хмельницької, Чернівецької областей та міста Києва. Планується, що навчання пройдуть 60 суддів. Пілотний проект реалізується ГО «Всеукраїнський громадський Центр «Волонтер» у співпраці з Касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду та Міжвідомчою координаційною радою з питань правосуддя щодо неповнолітніх за підтримки представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.[10]

Іноземний досвід. Шлях становлення системи сімейних судів в різних правових системах унікальний. Так, юрисдикція Федерального окружного та сімейного суду Австралії поширюється на: справи, пов'язані з інститутом шлюбу; відносини між батьками і дітьми; усиновлення; майнові спори подружжя; аліменти; міжнародний захист дітей. [11]

У судовій системі Ірландії функціонують суд у сімейних справах та суд у справах дітей. До компетенції окружного суду у справах дітей відноситься розгляд звинувачень проти дитини за будь-яке правопорушення, крім вбивства. [12] Система сімейних судів складається з: (1) районного суду, який компетентний розглядати спори щодо утримання, опіки та доступу до дітей, видачі наказів, що стосуються домашнього насильства; (2) окружного суду, уповноваженого вирішувати справи про розірвання шлюбу, визнання його недійсним. [13] На території Кіпру функціонують три сімейні суди, які наділені виключною юрисдикцією розглядати клопотання про розірвання шлюбу, опіку над дітьми, аліменти та майнові спори між подружжям, якщо сторони є членами Грецької православної церкви. Специфіка судової системи Нідерландів проявляється у створенні в деяких районних судах окремого сектору для розгляду сімейних справ та справ неповнолітніх (утворюється, коли кількість таких справ є значною). [14] В Португалії суди першої інстанції, залежно від предмета позову та суми позову, поділяються на три категорії, серед яких виокремлено суди спеціалізованої юрисдикції. Саме до компетенції цих судів серед інших справ віднесено розгляд сімейних справ та справ щодо неповнолітніх.[15] В Румунії у межах звичайних судів та трибуналів передбачена можливість запроваджувати відповідну спеціалізацію. Сьогодні одним із таких спеціалізованих судів є суд у справах неповнолітніх та сім'ї (у місті Брашов). Юрисдикційно цей суд розглядає кримінальні справи, в яких хоча б один з обвинувачених або одна з потерпілих сторін є неповнолітня особа, а також цивільні справи – у першій інстанції (спори щодо влаштування та усиновлення дитини), в апеляційному порядку (у

справах неповнолітніх та сім'ї, винесених судами в межах територіальної юрисдикції). [16]

У США структура та особливості сімейних судів суттєво відрізняються в різних штатах. Так, перший сімейний суд як окремий спеціалізований суд був відкритий в Род-Айленді в 1961 році. Проте не в кожному штаті працюють сімейні суди, в більшості – поширена система ювенального правосуддя у вигляді судів неповнолітніх. Водночас зауважу, що історично з 1994 року Американська асоціація юристів рекомендувала всім юрисдикціям створити єдині сімейні суди. Крім того, Національна рада суддів у справах неповнолітніх і сімейних судів та Асоціація сімейних і примирних судів виступають за створення єдиних сімейних судів. Проте багато штатів не прийняли цю модель. Професорка Емерита Барбара А. Бабб, директорка-засновниця Центру сімей, дітей і судів Сейри та Ніла Меєргофів (CFCC), була першою ідейною ініціаторкою створення уніфікованих сімейних судів і продовжує залишатися провідною вченою і прихильницею міждисциплінарної моделі уніфікованого сімейного суду. Основна концепція уніфікованих сімейних судів, заснована на терапевтичній юриспруденції, полягає в тому, що система сімейного правосуддя має бути спрямована на покращення життя сімей і дітей шляхом розгляду як правових питань у справах про сімейне право, так і неправових питань, таких як вживання психотропних речовин, проблеми психічного здоров'я та бідність. Об'єднаний сімейний суд – це єдина судова система з повною предметною юрисдикцією над усіма справами, що стосуються дітей і сімей, тобто суд має повноваження розглядати такі справи, як розірвання шлюбу, опіка, аліменти на дітей, майнові справи подружжя, усиновлення, батьківство, насильство в сім'ї, жорстоке поводження з дітьми та бездоглядне ставлення до них, правопорушення серед неповнолітніх тощо. Суд координує зусилля для винесення резолюцій, адаптованих до правових, особистих, емоційних і соціальних потреб окремої сім'ї. Єдині сімейні суди здатні реагувати на численні та складні проблеми в житті сімей. [17]

Чехія обрала інший шлях, зосередившись на утворенні окремої спеціалізації суддів загальних судів, які розглядають кримінальні справи щодо неповнолітніх. [18]

Інструменти та можливості впровадження в життя концепції сімейних судів. Вивчення кращих світових практик та аналіз національної нормативної бази дозволяє стверджувати про створення двох самостійних судових одиниць – сімейних та ювенальних судів. Натомість П. Пархоменко, досліджуючи питання створення сімейних судів в Україні з врахуванням Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, однозначно розставляє акценти на тому, що такі поняття як «дитячий суд», «сімейний суд», «ювенальний суд» є тотожними і визначають суд, який спеціалізується на розгляді справ щодо дітей. [19, С. 179] Водночас в Резолюції Європейського парламенту «Про захист прав дитини в цивільному, адміністративному та сімейному судочинстві» від 05.04.2022 року [20] наголошується, що держави-члени повинні забезпечити, щоб дитячі та сімейні суди функціонували

як найважливіша служба (пункт 12). До того ж, сімейний суд і дитячий суд, виходячи із загального тлумачення термінів, відрізняються за суб'єктивним критерієм – у першому випадку йдеться про учасників сімейних відносин, в тому числі й дитини; у другому – про дитину, яка є учасником сімейних відносин, але не завжди суб'єктом сімейних спорів; натомість дитина може виступати суб'єктом інших правовідносин, що передбачають вжиття механізмів захисту її прав та інтересів. Та й іноземний досвід функціонування спеціалізованих судів засвідчує необхідність або чіткого структурного підходу до створення системи відповідних судів, або розмежування за предметною юрисдикцією сімейних та ювенальних (дитячих) судів.

Питання полягає в тому, що саме розуміється під сімейним та дитячим судом, і чи доречно термін «дитячий суд» асоціювати з ювенальним правосуддям. На думку І.В.Іщенко, центральним елементом системи ювенальної юстиції є суд, що розглядає в межах своїх повноважень адміністративні, кримінальні, цивільні справи, в яких однією зі сторін є неповнолітні. При цьому автор акцентує увагу на існуванні спеціалізованих ювенальних судів у Бельгії, Великій Британії, Німеччині, США, аналізуючи в дослідженні українську модель кримінального судочинства щодо неповнолітніх. [21, С.83] Прикметно, що представники суддівського та адвокатського корпусів схвальнр сприймають ідею створення сімейних судів, діяльність яких має бути сфокусована на вирішення сімейних спорів. [22; 23; 24] Принагідно наголошую, що питання ювенального правосуддя не завжди обговорюється в контексті діяльності саме сімейних судів. Проведена аналітика наукових публікацій з окресленого питання демонструє, що більшість досліджень проводиться в напрямку реформування ювенальної юстиції без прив'язки до концепції створення сімейних судів.

Керуючись таким підходом, насамперед доцільно визначити засадничі пріоритети розвитку національної доктрини сімейного суду як основного інструмента в питанні реалізації положення робочої групи «Захист прав дітей та повернення дітей, які тимчасово переміщені за кордон», і яка (доктрина) не була розроблена до грудня 2024 року.

Вивчення релевантного досвіду суддів та науковців англосаксонської правової системи дозволяє стверджувати, що підґрунтя для напрацювання оптимальної моделі сімейних судів, яка б могла бути представлена як концепція для обговорення, вже існує. Вітчизняному законодавцю слід адаптувати «працюючі» механізми до існуючої судової системи України.

Логічним видається, що юрисдикція сімейного суду повинна охоплювати всі випадки, які стосуються сімейних правовідносин. Honorable L.B. Day, суддя у сімейних справах та ювенального суду штату Небраска, США, розмірковуючи над концепцією ідеального сімейного суду, стверджує, що першорядними мають бути всі справи щодо дітей (утримання, опіка, усиновлення, фізичне насильство), в тому числі й ті, що пов'язані з правопорушеннями, вчиненими неповнолітніми. Проте не виключенням розгляду сімейними судами є справи про розірвання шлюбу, визнання його недійсним, жорстоке поводження з дру-

жиною. На думку фахівця, сімейний суд повинен мати навчений персонал для пробації; лікарів для фізичного обстеження та психіатрів для психічного обстеження. На додаток висловлюється міркування, що суд повинен кооперувати з усіма організаціями соціального забезпечення, що діють у громаді, та тісно співпрацювати з школами міста як державними, так і приватними.[25, р. 110]

Щодо формату створення сімейних судів в Україні, то слід констатувати, що сьогодні ідея впровадження сімейних судів як спеціалізованої самостійної одиниці в системі судоустрою підміняється практикою впровадження спеціалізації суддів. Чи не йде всупереч така практика ідеї загальнонаціонального проекту створення сімейних (дитячих) судів? Чи не підмінюється/не ототожнюється «суд» із «спеціалізацією суддів»?

З огляду на завдання Національної ради з відновлення України від наслідків війни[26] можна стверджувати, що статус розроблених ініціатив прирівнюється до проектів нормативних документів, що вносяться Президентові на узгодження та подальшу розробку. Тому логічно, що напрацювання робочої групи «Захист прав дітей та повернення дітей, які тимчасово переміщені за кордон» можуть знайти відображення в указах Президента, які присвячуються стратегічним векторам розвитку держави. Керуючись цим підходом, на предмет врахування цілі досягнення розгляду сімейних справ виключно сімейними судами було проаналізовано проект Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки. В проекті ідея створення та функціонування сімейних судів трансформується в запровадження внутрішньої спеціалізації в судах з розгляду сімейних спорів. [27]

Безумовно, створення абсолютно нової системи сімейних судів в умовах сьогодення видається не на часі. Проте чи варто категорично відмовлятися від ідеї «єдиного сімейного суду», а розвивати виключно внутрішню спеціалізацію суддів? Оптимальною видається ідея розвитку окремої структурної одиниці (підрозділ/філія) в системі місцевих загальних судів зі спеціалізованими компетентностями і повноваженнями. Адже ідея розробників щодо створення сімейних (дитячих) судів передбачає унікальну юрисдикцію суду, яка включатиме не тільки розгляд справ про розірвання шлюбу, визнання шлюбу недійсним, аліментні справи, справи про поділ майна подружжя, розірвання чи визнання шлюбного договору недійсним, видачу обмежувального припису, але й справи, які стосуються безпосередньо прав та інтересів дітей – про визнання батьківства/материнства, оспорування батьківства/материнства; визначення місця проживання дитини, вирішення спорів щодо виховання дитини, позбавлення (поновлення) батьківських прав, відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав, усиновлення тощо. Не варто категорично відкидати концепцію сімейних судів, оскільки вона охоплює широкий спектр ідей про те, як має бути організоване провадження, яке стосується сімейних справ (мова йде про відбір та підготовку персоналу, включаючи суддів, адвокатів, прокурорів, допоміжні служби, досудові (в тому числі медіація) та судові процедури, розміщення в суді, взаємозв'язок між судом та іншими органами, уповноваженими на захист інститутів сім'ї, дитинства, материнства і батьківства).

1. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Захист прав дітей та повернення дітей, які тимчасово переміщені за кордон»: Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень, 2022. URL: https://cdn.prod.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c4586ac60dbc3f8066ed78_Захист%20прав%20дітей%20та%20повернення%20дітей%2C%20які%20тимчасово%20переміщені%20за%20кордон.pdf
2. Сімейний кодекс України в редакції станом на 10.10.2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 року в редакції станом на 10.04.2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року в редакції станом на 19.12.2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
5. Крукевич О.М. Спеціалізація суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх. Вісник кримінального судочинства. 2018. № 2/2018. С. 42–47.
6. Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження КМУ 18.12.2018 р. №1027р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80?find=1&text=%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD#Text>
7. Концепція реформування системи судів із метою покращення доступу до правосуддя. Дослідницька служба Верховної Ради України. URL : <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32447.pdf>
8. Стратегія забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024–2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації, затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.11.2024 р. №1201-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2024-%D1%80?find=1&text=%D1%81%D1%83%D0%B4#w1_11
9. Хмелевська Н.В. Ювенальна спеціалізація як необхідний елемент розвитку ювенальної юстиції. Право і суспільство. №5/2023. С. 240-248. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/5_2023/36.pdf
10. Стартував пілотний проєкт щодо запровадження спеціалізації суддів у справах сім'ї та дітей. Опубліковано 28.11.2024 р. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1710562/>
11. An Act relating to the Federal Circuit and Family Court of Australia, and for other purposes 2021. URL: https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/fcafcoaa2021401/
12. The Children Court. URL: <https://www.courts.ie/children-court>
13. Understanding The Courts System. URL: <https://www.courts.ie/understanding-courts-system-0>
14. National justice systems. Netherlands. URL: https://e-justice.europa.eu/16/EN/national_justice_systems?NETHERLANDS&member=1

15. Annex A. The national court system in Portugal. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/cc123123-en/index.html?itemId=/content/component/cc123123-en>
16. National justice systems. Romania. URL: https://e-justice.europa.eu/16/EN/national_justice_systems?ROMANIA&member=1
17. Unified Family Courts. The University of Baltimore. URL: <https://law.ubalt.edu/centers/cfcc/servicestocourtsandjurisdictions/UnifiedFamilyCourts.cfm>
18. National justice systems. Czech Republic. URL: https://e-justice.europa.eu/16/EN/national_justice_systems?CZECH_REPUBLIC&member=1
19. Пархоменко П.І. Пошук шляхів створення сімейного суду в Україні. *Право і суспільство*. 2022. №5. С.176-182. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/5_2022/26.pdf
20. Protection of the rights of the child in civil, administrative and family law proceedings. Резолюція Європейського парламенту «Про захист прав дитини в цивільному, адміністративному та сімейному судочинстві» від 05.04.2022 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2022:434:FULL&-from=EN>.
21. Іщенко І. В. Система суб'єктів ювенальної превенції в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. №3. С.81-84. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/3/22.pdf>
22. Власюк К. Які реформи можуть врятувати від сімейної катастрофи в Україні? Оpubліковано 13.04.2021 р. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/yaki-reformi-mozhut-vryatuvati-vid-simeynoyi-katastrofi-v-ukrayini.html>
23. Начальник правового управління КЦС ВС взяв участь у робочій нараді Уповноваженого Президента України з прав дитини. Оpubліковано 20.06.2019 р. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/731167>
24. Україні слід рухатися в напрямі створення сімейних судів, які діють у багатьох країнах: суддя ВС Синельников. Оpubліковано 05.11.2024 р. URL: <https://advokatpost.com/ukraini-slid-rukhatysia-v-napriami-stvorennia-simejnykh-sudiv-iaki-diiut-u-bahatokh-krainakh-suddia-vs-synelnikov/>
25. The Development of the Family Court By HONORABLE L. B. DAY Judge, Domestic Relations and Juvenile Court, Omaha, Nebraska. *The American Academy of Political and Social Science*. Volume 136, Issue 1. p. 105-111. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/000271622813600116?icid=int.sj-abstract.similar-articles.2>
26. Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни, затверджене Указом Президента України від 21.04.2022 р. №266/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>
27. Нова стратегія судової реформи: що влада планує зробити з правосуддям до 2029 року. Оpubліковано 21.09.2024 р. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310626-novaya-strategiya-sudebnoy-reformy-chto-vlast-planiruet-sdelat-s-pravosudiem-do-2029-goda>

Maria LOGVINOVA. Family courts in the context of reforming the judicial system of Ukraine: vulnerabilities of the concept and implementation

The article explores the prospects and challenges of introducing family courts in Ukraine as a key element of judicial system reform amid martial law and European integration processes. It analyzes the legal prerequisites, conceptual documents, and Ukraine's international obligations regarding the protection of children's and family rights. Special attention is given to the Draft Plan for Ukraine's Recovery, which envisions a phased implementation of the family court system by 2028 with a clear roadmap for developing its concept, financial justification, action plan, and legislative amendments.

Based on a comprehensive study of international experience with family courts in different legal systems (the USA, Australia, Ireland, Cyprus, the Netherlands, Portugal, Romania, the Czech Republic), the article identifies the main models of specialized family and child-related judiciary, demonstrating diverse approaches – ranging from the establishment of separate judicial institutions to the introduction of specialization within existing courts. The author highlights the terminological inconsistencies between the concepts of «family court», «juvenile court», and «children's court», defining their correlation and subject matter.

A critical assessment is given to the current trend of substituting the idea of full-fledged family courts with judicial specialization, which does not align with a comprehensive vision of reform. The article justifies the necessity of establishing separate structural units within the local general courts with expanded competencies in family matters and unique jurisdiction, covering not only traditional family disputes but also cases related to the protection of children's rights and interests.

The study reveals contradictions between various strategic documents (the Draft Plan for Ukraine's Recovery, the Justice System Development Strategy, and the Concept of Judicial Reform) and the practical steps of reform, emphasizing the need for a holistic doctrine of family courts. This doctrine should encompass a broad range of issues, from staff training to procedural specifics and interactions with other family protection institutions.

Keywords: family court, juvenile justice, judicial reform, judicial specialization, child rights protection, family disputes, Ukraine Recovery Plan, international experience, child-friendly justice, judicial system of Ukraine.

Марія ЛОГВІНОВА. Сімейні суди в контексті реформування судової системи України: вразливі сторони концепції та впровадження

У статті досліджуються перспективи та проблемні аспекти запровадження сімейних судів в Україні як одного з визначальних елементів реформування судової системи в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів. Аналізуються нормативно-правові передумови, концептуальні документи та міжнародні зобов'язання України щодо захисту прав дітей і сімей. Особлива увага приділяється Проекту Плану відновлення України, який передбачає поетапне впровадження системи сімейних судів до 2028 року з чітким алгоритмом розробки концепції, фінансового обґрунтування, плану заходів та законодавчих змін. На основі комплексного вивчення міжнародного досвіду функціонування сімейних судів у різних правових системах (США, Австралія, Ірландія, Кіпр, Нідерланди, Португалія, Румунія, Чехія) виявлені основні моделі організації спеціалізованого судочинства у справах сім'ї та дітей, які демонструють різноманітні підходи

– від створення окремих судових інституцій до запровадження спеціалізації в межах існуючих судів. Авторка звертає увагу на термінологічну неузгодженість між поняттями «сімейний суд», «дитячий суд» та «ювенальний суд», визначає їх співвідношення та предметну сферу. Критично оцінюється сучасна тенденція підміни ідеї створення повноцінних сімейних судів запровадженням спеціалізації суддів, що не відповідає комплексному баченню реформи. Обґрунтовується доцільність формування окремих структурних підрозділів у системі місцевих загальних судів з розширеними компетенціями щодо сімейних справ та унікальною юрисдикцією, яка охоплювала б не лише традиційні сімейні спори, але й справи, пов'язані із захистом прав та інтересів дітей. Стаття розкриває суперечності між різними стратегічними документами (Проект Плану відновлення України, Стратегія розвитку системи правосуддя, Концепція реформування системи судів) та практичними кроками реформування, наголошуючи на необхідності розробки цілісної доктрини сімейного суду, яка б охоплювала широкий спектр питань – від підготовки персоналу до процедурних особливостей та взаємодії з іншими органами захисту сім'ї.

Ключові слова: сімейний суд, ювенальна юстиція, судова реформа, спеціалізація суддів, захист прав дитини, сімейні спори, План відновлення України, міжнародний досвід, правосуддя, дружнє до дітей, судова система України.